

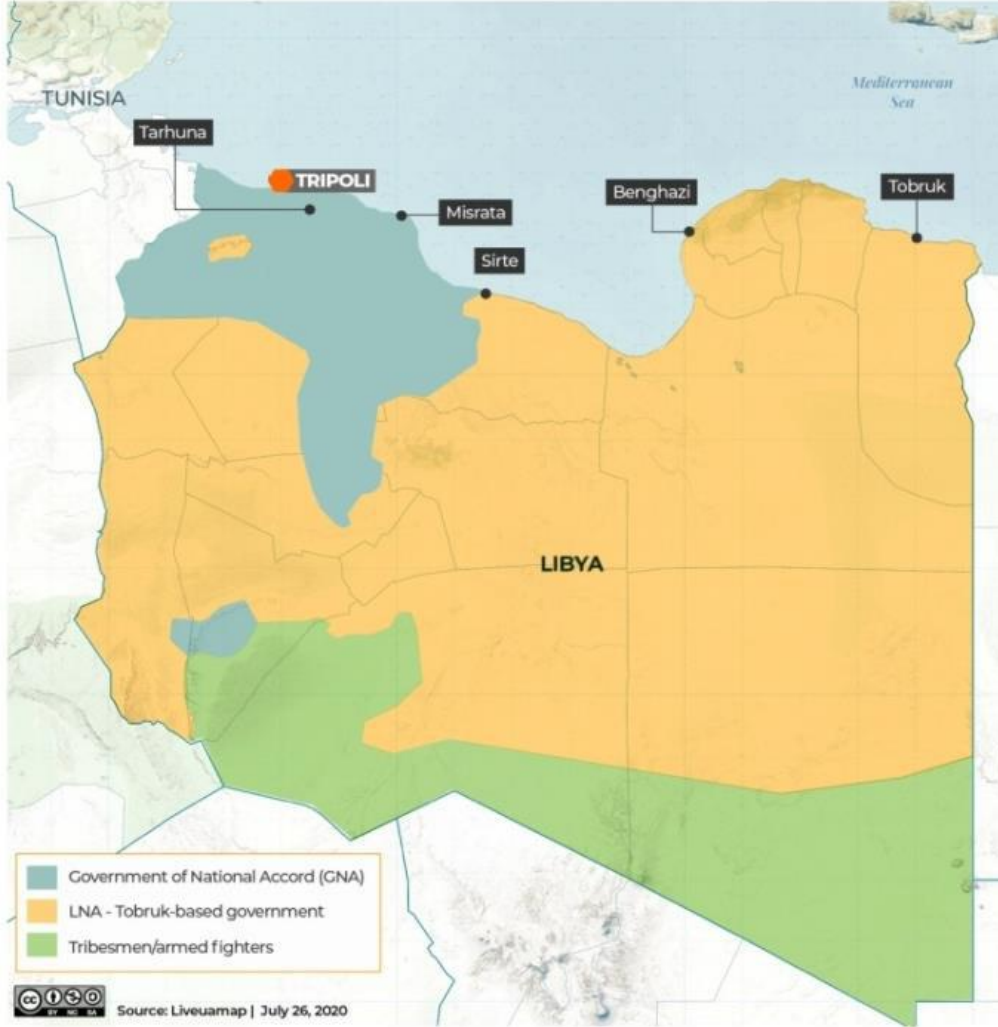
2010 yılının sonlarında Tunus'ta başlayan ve birçok Arap ülkesinde şiddetli bir deprem etkisine sebep olan Arap Baharı süreci, her ne kadar Libya'ya sıçraması engellenmeye çalışılmışsa da bu ülkeyi de etkilemiş ve 2011 yılının Şubat ayında ülkede geniş çaplı protestolar meydana gelmiştir. Başlayan protestoların güç kullanılarak bastırılmaya çalışılması neticesinde yaşanan sivil kayıplar, uluslararası toplumun tepkisine sebep olmuş, bunun neticesinde ise Libya'ya yönelik NATO harekâtı başlamış ve rejim güçleri ağır bir darbe almıştır. NATO harekâtının rejim güçlerinde ağır kayıplara sebep olmasıyla birlikte Muammer Kaddafi, ülke içerisinde ateşkes çağrısında bulunmuş ancak muhalif güçler bu çağrışı yanıtsız bırakmış ve Ulusal Geçiş Konseyi altında birleşerek NATO kuvvetlerinin de desteğiyle ülkede kontrollerini genişletmeye başlamışlardır. Ülkede cereyan eden çatışmalar Trablus'un düşmesiyle sona ermiş ve Kaddafi'nin öldürülmesiyle de 40 yıllık iktidar son bulmuştur.

Her ne kadar Kaddafi'nin öldürülmesinin ardından bazı adımlar atılmış ve seçimler gerçekleştirilmişse de ülkedeki bazı gruplar ele geçirdikleri yerlerin kontrolünü devretmek istememiş ve çatışmalar yeniden alevlenmiştir. 2014 yılında ise Libya'daki durum farklı bir boyut kazanmış ve eski rejim döneminde orduda görev almış olan Halife Hafter, ülkede iktidarı ele geçirmek amacıyla Mayıs 2014'te harekete geçmiştir. Hafter, bu dönemde devrim kazanımlarının korunması ve ülkede istikrarın sağlanması amacıyla ülkenin kuzeydoğusunda yer alan Tobruk'taki eski rejim yanlısı ordu mensuplarının, bazı aşiretlerin ve milis kuvvetlerin desteğini alarak Bingazi'ye operasyon düzenlemiş; Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Mısır'ın da askeri desteğiyle burayı ele geçirmiştir (Kurt, 2020, s. 9).

Ülkede şiddetli çatışmaların yeniden cereyan etmesi üzerine, 2015 yılının Aralık ayında BM öncülüğünde önemli bir uzlaşma adımı atılmış ve Fas'ın Şikrat kentinde Libya Siyasi Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmanın en önemli getirisi başkent Trablus'ta Ulusal Mutabakat Hükümeti'nin kurulması olmuştur (Güneş, 2018, s. 282-283). Çünkü taraflar anlaşma ile birlikte kurulacak olan hükümete katılacaklarını; devletin tüm organlarının oluşmasına katkıda bulunacaklarını; şeriata uygun olması şartıyla parlamentonun çıkaracağı hukuki düzenlemelere uyacaklarını; karşılıklı güven ve eşitliğe dayalı olarak ilişkiler geliştireceklerini ve kendi kontrollerindeki silahlı grupları Libya ulusal kuvvetlerine bağlayacaklarını taahhüt etmişlerdir. Bu anlaşmanın ardından BM Güvenlik Konseyi'nde alınan bir kararla, bu anlaşmanın desteklendiği vurgulanmıştır (Caner ve Şengül, 2018, s. 66-67). Her ne kadar bu anlaşma ile tüm taraflar UMH'ye katılacaklarını garanti etmişse de Hafter, anlaşmaya aykırı hareket ederek ülke genelinde yeniden iktidarı eline geçirmeye çalışmıştır. 2019 yılında ise Hafter, UMH kontrolündeki başkent Trablus'a harekât emri vermiş ve Trablus'u kuşatma altına almıştır. Ancak kuşatma başarısız olmuştur. Kuşatmanın başarısız olmasında Türkiye'nin ülkedeki

* Araştırma Görevlisi, İstanbul Arel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler (İngilizce) Bölümü.

soruna müdahil olması, önemli bir rol oynamıştır.¹ Türkiye'nin vermiş olduğu askeri destek neticesinde, özellikle de İnsansız Hava Araçları ve Silahlı İnsansız Hava Araçları'nın etkin bir şekilde kullanımıyla, UMH güçleri Hafter kuvvetlerini geri püskürtmüş, bununla birlikte ülkede kontrolünü de genişletmeye başlamıştır.

Kaynak: www.aljazeera.com/

¹ Türkiye ile Libya arasında 27 Kasım 2019'da imzalanan Güvenlik ve İşbirliği Mutabakat Muhtırası imzalanmış ve Muhtıra ile birlikte iki taraf, Libya'da Ani Müdahale Kuvveti'nin oluşturulması ve bunun için Türkiye tarafından eğitim ve danışmanlık hizmeti verilmesi konusunda anlaşmıştır. Öte yandan taraflar, talep edilmesi durumunda Libya'da Savunma ve Güvenlik İş Birliği Ofisi'nin yeterli sayıda uzman ve personelle kurulmasını kararlaştırmışlardır. Aynı zamanda ihtiyaç durumunda askeri eğitim ve danışmanlık verilmesi; kara, hava ve deniz silahlarının ve teçhizatlarının temini gibi konularda işbirliği yapılması da, tarafların mutabık kaldıkları konular arasında yer almıştır (T.C. Resmi Gazete, 26 Aralık 2019, sayı: 30990). Mutabakat Muhtırası'ndan sonra ise Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde onaylanan tezkere ile birlikte de Libya'ya asker gönderilmesinin önü açılmış, böylece Türkiye resmi olarak Libya'daki duruma müdahil olmuştur.

Bu arada Libya'da taraflar arasında yaşanan çatışmaların çözümü için 2020 yılının başlarında yeni adımlar atılmıştır. İlk olarak, Türkiye ile Rusya'nın girişimleriyle Moskova'da UMH lideri Fayiz es-Serrac ile Hafter arasında bir anlaşma metni oluşturulmuş ancak Hafter anlaşmayı imzalamadan Moskova'dan ayrılmıştır (Kurt, 2020, s. 13). İkinci olarak ise Berlin'de, Libya'daki İç Savaş'a müdahil olan tüm tarafların katılımıyla bir konferans gerçekleştirilmiştir. Konferans sonunda alınan kararlar birlikte taraflar, ateşkesin sağlanması ve çatışmaların durdurulması; 2011 yılından itibaren uygulanan silah ambargosuna aykırı hareket edilmemesi; Libya'daki soruna müdahalede bulunulmaması; ülkede etkin rol oynayan bazı silahlı grupların dağıtılmasının sağlanması konularında taahhütler vermiştir (BBC, 2020a). Ancak Konferans'ın ardından Hafter, alınan kararları ihlal etmiş ve çatışmalar devam etmiştir. Hafter'in yanı sıra ülkeye uygulanan silah ambargosunun da ihlal edildiği bu süreçte görülmüştür.

Berlin Konferansı'nın ardından ülkedeki durum incelendiğinde UMH güçlerinin Sirte'ye kadar kontrollerini genişlettikleri görülmektedir. Haritada da görüldüğü üzere mavi renkli bölgeler BM tarafından tanınan Trablus merkezli UMH'nin kontrolündeyken, turuncu renkli bölgeler Tobruk merkezli Temsilciler Meclisi'nin desteklediği Hafter birliklerinin kontrolünde yer almaktadır. Yeşil renkli bölgeler ise Tuareg ve Tebu kabilelerinin hâkimiyetinde bulunmaktadırlar. Yönetim bakımından ise ülke ikiye bölünmüş olmakla birlikte ülkede iki farklı meclis bulunmaktadır. Ayrıca yönetimdeki bu bölünmüşlük sebebiyle ülkede iki farklı merkez bankası faaliyet göstermektedir. Öte yandan ülkedeki soruna bazı bölgesel ve küresel aktörlerin de müdahil olduğu bilinmektedir. Türkiye, Katar, İtalya gibi ülkeler UMH'yi desteklerken; Rusya, BAE, Mısır, Suudi Arabistan, Fransa gibi ülkeler ise Tobruk Hükümeti'ni desteklemektedir. Bu durum, ülkedeki iç savaşı ülke içi bir mesele olmaktan çıkarmış olmakla birlikte ve Kriz'e uluslararası bir nitelik kazandırarak Kriz'in seyrini değiştirmektedir.

Ağustos ayına gelindiğinde ise iki tarafın ateşkes kararı aldığı görülmüştür. Bu karar uluslararası toplum tarafından memnuniyetle karşılanmışsa da bu duruma ülkedeki en etkin güçlerden Rusya ve Türkiye tepkisiz kalmıştır. İki taraf ateşkes kararı ile birlikte yabancı güçlerin ülkeden ayrılması, petrol üretiminin yeniden başlatılması, 2021 yılında cumhurbaşkanlığı ve meclis seçimlerinin yapılması konularında uzlaşmışlardır (BBC, 2020b). Atılmış olan bu adım ülke için büyük bir önem arz etmektedir. Çünkü ateşkes kararı ile birlikte üzerinde uzlaşma sağlanan petrol üretimi ile birlikte ülkeye döviz girdisi sağlanacak, elde edilecek gelirin verimli bir şekilde kullanılması durumunda da hâlihazırda kötü yaşam koşullarından şikâyetçi olan ve hem UMH'yi hem de Tobruk'taki Temsilciler Meclisi'ni protesto eden halka olumlu bir şekilde yansımaya olacaktır. Bununla birlikte yabancı güçlerin ülkeden ayrılması ve verilen askeri desteği kesmesi de ülkede çatışan tarafları diyaloga zorlayacak, bu da ülkede istikrarın sağlanmasına yardımcı olacaktır.

Ülkede ateşkes kararı ile birlikte önemli bir adım atılmışsa da bir süre sonra ülkenin doğusundaki Tobruk hükümeti istifa kararı almış, ancak istifa kararının değerlendirilmek üzere herhangi bir tarih verilmeden Temsilciler Meclisi'ne götürüleceği ifade edilmiştir (Sputnik Türkiye, 2020a). Bu karardan sadece birkaç gün sonra ise UMH lideri Fayiz es-Serrac, Ekim ayına kadar tüm yetkilerini devretme niyetinin bulunduğunu belirtmiştir (Sputnik Türkiye, 2020b). Bu kararların öncesinde ülkede her iki hükümet de, halk tarafından kötü yaşam koşulları

sebebiyle protesto edilmekteydi. Her iki hükümetin görevden ayrılma isteği ateşkes sürecini etkileyebilecek bir potansiyele sahiptir. Çünkü kurulacak yeni hükümetlerle yönetim kadrolarının ateşkese olumsuz bakma ihtimali veya yeniden ülkede hâkimiyet sağlama çabalarına girmesi ihtimali (tıpkı Hafter'in daha önce alınan ateşkes kararlarından sonra ateşkesi bozması gibi) ateşkes sürecini sekteye uğratacaktır. Bu sebeple ateşkes sürecinin sürdürülebilir olması gerekmektedir. Aksi bir durum, yani yukarıda ifade edilen durumlardan birisinin gerçekleşmesi ihtimali istikrarın kısa sürede sağlanmasını imkânsız hale getirecektir. Böyle bir ortamda çatışmalar yeniden alevlenecek; ülke farklı çıkarlara sahip olan yabancı aktörlerin mücadele sahası olmaya devam edecektir.

Kaynakça

- Aydi, Yassine, Koşak, Çağrı. (2020, 16 Haziran). ABD'den Libya'da Rus Wagner şirketine mensup 2 bin paralı asker in savaştığı tahmini. *Anadolu Ajansı*.
<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdden-libyada-rus-wagner-sirketine-mensup-2-bin-parali-asgerin-savastigi-tahmini/1878865>
- Berlin Konferansı -55 Maddelik Libya barış planında neler var?. (2020, 20 Ocak). BBC.
<https://www.bbc.com/turkce/51171224>
- Caner, C., Şengül, B. (2018). Devrimler, Kaos ve İstikrar Arayışları İçinde Libya: Tarihsel ve Yapısal Bir Analiz. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 6, 65-67.
- Chughtai, A., Allahoum, R. (2020, 27 Temmuz). Libya: Mapping areas of military control. *Aljazeera*. <https://www.aljazeera.com/indepth/interactive/2020/06/libya-mapping-areas-military-control-200604114507211.html>
- Güneş, B. (2018). Libya İç Savaşı ve Kriz Yönetimi. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 7, 282-283.
- Kurt, V. (2020). 27 Kasım Anlaşmasından Berlin Konferansı'na Libya'da Yeni Denklem. *SETA Analiz*, 306, 9-13.
- Libya'da ateşkes: Türkiye neden sessiz kaldı?. (2020, 23 Ağustos). BBC.
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-53873114>
- Libya'nın doğusundaki Tobruk hükümeti istifa dilekçesini verdi. (2020, 14 Eylül). Sputnik Türkiye. <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/202009141042838108-libyanin-dogusundaki-tobruk-hukumeti-istifa-dilekcesini-verdi/>
- Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti Başbakanı Serrac, yetkilerini hükümete devretmek istediğini duyurdu. (2020, 16 Eylül). Sputnik Türkiye.
<https://tr.sputniknews.com/ortadogu/202009161042861797-libya-ulusal-mutabakat-hukumeti-basbakani-serrac-yetkilerini-hukumete-devretmek-istedigini-duyurdu/>
- Megerisi, T. (2019). *Libya's Global Civil War*. Londra: Avrupa Dış İlişkiler Konseyi.
- T.C. Resmi Gazete. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti Arasında Güvenlik ve Askeri İş Birliği Mutabakat Muhtırası. 26.12.2019.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191226-3.pdf>